

TAPESTRY SANATI VE TÜRKİYE'DE GELİŞİM SÜRECİ TAPESTRY ART AND DEVELOPMENT PROCESS IN TURKEY

Özlem ERZURUMLU JORAYEV

Sanat-Tasarım Dergisi 2019, Sayı: 10 ISSN: 2529-007X ss.47-54 DOI: 10.35333/Sanat.2019.88

Öz

Tapestry ve Tekstil Sanatı teknik ve malzemeyi ortak kullanmaktadır. Goblen ve duvar halısı olarak da anılan Tapestry, kilim tekniği ile dokunan resimsel anlatımları ifade etmektedir. Tapestry dokumalar, tüm en boyunca devam etmeyen atkı ipliklerinin, aynı sırada desene göre yer değiştirme ve dönüş yapmasıyla – devamsız atkı – oluşturulan atkı yüzü dokumalardır.

Avrupa'daki tarihsel geçmişe bakıldığında 14. yüzyılın başlarına kadar örnek sayısı az olmasına karşın, sonrasında güçlü anlatımları olan, duvarları kaplayacak kadar büyük boyutlu Tapestry örnekleri dikkat çekmektedir. Toplumsal statü ve zenginlik göstergesi olarak kabul gören Tapestry, dönemin karton ressamı ve dokumacıları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Anadolu topraklarındaki köklü dokuma geleneği Tapestry Sanatının gelişmesinde belirleyici rol oynamıştır. Tekstil sanatı içinde önemli bir yere sahip olan bu sanat, Türkiye'de Tekstil Sanatının biçimlenmesinde etkili olmuştur. Akademisyenlerin yaptığı çalışmalar da, Türkiye'de Tapestry Sanatının gelişimine öncülük etmiştir.

Bu çalışmada Dünyada ve Türkiye'de tapestry sanatının gelişimine genel açı ile bakılıp, uygulamalar üzerinden irdelenerek aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tapestry, Goblen, Dokuma Resim, Lif Sanatı, Tekstil Sanatı.

Abstract

Tapestry and Textile Art use common techniques and materials. Tapestry, which is accepted as an indicator of social status and wealth, was realized by cardboard artists and weavers of the period. Tapestry weaves are weft-faced weavings, which are formed by displacement and rotation of discontinuous weft yarns according to the pattern.

While there are few examples of the historical past in Europe until the beginning of the 14th century, the large examples of Tapestry that cover the walls with strong expressions are remarkable. Tapestry which is accepted as indicator of social status and wealth effectuated by weavers applying the designs made by cartoon painters or famous weavers of the period.

The rooted weaving tradition in Anatolia has played a decisive role in the

development of tapestry art. This art which has an important role in textile has an influence on supporting the formation of textile art in Turkey. Moreover, the studies carried out by the academicians has pioneered the development of Tapestry Art.

This study aims to present the information of the current position and development of tapestry art with a wide angle by identifying the contemporary status of Tapestry Art in Turkey.

Keywords: Tapestry, Gobelin, Weaved Picture, Thread Art, Textile Art.

Giriş

Tapestry, goblen ve duvar halısı, figüratif desenlerin dokunması ile elde edilen resimsel dokumalardır. Tapestrylerde, kirkitli dokuma grubunda olan kilim tekniği ile uygulamalar yapılmaktadır. Klasik tapestryler, devamsız atkı iplikleri ile çoğunlukla figüratif desenlerin uygulandığı, atkı yüzü dokumalardır. Uygulamalar yatay ve dikey dokuma tezgâhlarında gerçekleştirilmektedir.

Tapestry sanatında dokuma yöntemi kullanımının haricinde, apliance ve işleme gibi uygulama biçimleri ile gerçekleştirilen örnekler de bulunmaktadır. Güncel örnekler gözlemlendiğinde, tapestry sanatı ve tekstil sanatının ortak malzeme ve teknik kullanımı ve buna bağlı olarak ortak anlatım diline sahip olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan günümüz örnekleri gözlemlendiğinde hem klasik üretim biçimleri ve malzemelerin kullanıldığı, hem de sanatçıların kendine özgü geliştirdikleri üretim yöntemleri ile kişisel anlatımlarını destekleyecek çeşitli doğal ve yapay malzemelerin kullanıldığı görülmektedir.

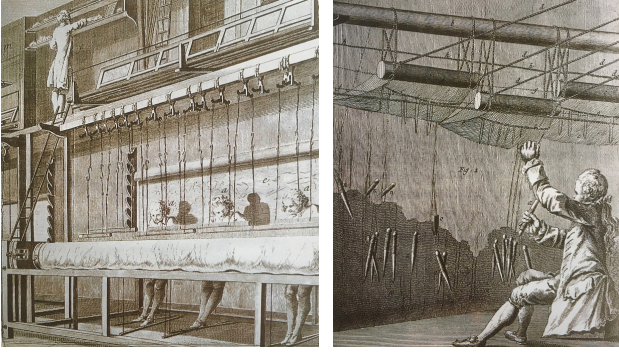
“Tapestry Sanatı ve Türkiye'de Gelişim Süreci” başlıklı çalışma, iki bölümde ele alınmıştır. Öncelikle tapestry sanatının tarihsel süreçteki gelişimine değinilmiştir. İkinci kısımda ise bu sanatın gelişimine katkı sağlayan önemli isimlere ve uygulanan tapestry dokuma örneklerine yer verilerek, Türkiye'de tapestry sanatının dünü ve bugünü irdelenmiştir.

Tapestry Sanatı

Goblen ve duvar halısı olarak da adlandırılan tapestryler, figüratif anlatımlı tasarımların dokunması ile elde edilmektedir. Yalın bir ifade ile tapestrylerin, dokuma resimler olduğu söylenebilir. “*Bu eserler, genellikle yaygın olarak kullanılan geometrik desenli kilimlerin yerine, resimsel anlatımları*

yansıtan büyük boyutlardaki dekoratif duvar halıları olarak üretilmişlerdir” (Akbostancı, 1999, s. 42).

Tapestry dokumalarında, antik çağın başlarından itibaren uygulanan kilim tekniği kullanılmaktadır. Kırktili dokuma grubunda olan bu teknik, tapestry dokumalarının temel tekniği olarak kabul edilmektedir. Tapestryler yatay ve dikey tezgâhlarda dokunabilmektedir. Dokuma resimlerin haricinde, applike ve işleme gibi yöntemlerle gerçekleştirilen tapestry örnekler de bulunmaktadır. Tekstil sanatı ile ortak malzeme, araç ve ifade dili kullanan tapestryler, “duvar resminin bütün niteliklerini içeren, duvarla birlikte yaşayan, fresko, mozaik gibi en eski duvar resmi tekniklerindedir” (Arıgil, 1999, s. 66). Yaygı biçiminde kullanılan kilimlerden farklı olarak, resimsel anlatıma sahip, büyük boyutlu duvar askıları biçiminde yer almaktadır.

Resim 1. Alçak çözümlü dokuma tezgâhi (Görsel kaynak: Özay, 2001, s. 126)

Resim 2. Yüksek çözümlü dokuma tezgâhi (Görsel kaynak: Özay, 2001, s. 127)

Tapestry uygulamalarda, renk alma özelliğinden dolayı yün iplikler atkı malzemesi olarak tercih edilmiştir. Çözgü malzemesi olarak da germe işlemi ve kırktil vuruşuna dayanıklı olabilecek pamuk, keten ve kenevirden elde edilen iplikler kullanılmıştır. Uygulama sırasında tasarımın çizildiği ve renk alanlarının belirtildiği kartonlar, çözgü ipliklerinin arkasına ya da altına yerleştirilerek dokuma işlemi yapılmıştır. Üzerinde renk kodları belirtilen ve orijinal tapestry boyutu ile örtüşen bu kartonlar, uygulamada belirleyici olmuştur. Tapestry dokumaları, dönemin karton ressamlarının ve dokumacılarının yaptıkları çizimlerden gerçekleştirilmiştir.

Tapestryler atkı etken dokuma türü olan kilim tekniği ile elde edildiğinden, renklendirme ve dolayısıyla resimleme atkı malzemesi ile gerçekleştirilmektedir. Kartona çizilen renk alanı dolana kadar, belirtilen koddaki atkı ipliği ile uygulama yapılarak tasarım gerçekleştirilmektedir. Tapestry dokumalarında güçlü resimsel anlatımların yer alması, dokumacıların ustalığına, uygulamada kullanılacak ipliklerin inceliğine ve renk çeşitliliğinin fazla olmasına bağlıdır.

Resim 3. 1495-1505 yıllarına ait tapestry dokuma. (Görsel kaynak: <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/37.80.3/>)

Resim 4. 1590-1595 yıllarına ait tapestry dokuma. (Görsel kaynak: <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2006.36/>)

Tapestry dokumalar, çok köklü bir geçmişe sahip olsa da 14. yüzyılın başlarına kadar pek gelişim göstermemiştir. 1300'lü yıllarda Paris ve Arras atölyelerinde basit motifli, uzun ve dar dokumalar yapılmıştır. 14. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise tapestry dokumalarında hızlı bir gelişme yaşanmıştır. “Önemli tapestry tüccarlarının Paris'te yaşamaları nedeni ile Paris ve Arras merkezleri arasında, altın ve gümüş ipliklerin kullanıldığı yüksek kaliteli tapestryler üretilmiş, buralar en popüler merkezler haline gelmiş ve bütün Avrupa'ya ihraç edilen ürünlerin adları, üretildikleri merkez adları ile anılmıştır” (Özay, 2001, s. 18-19).

Tapestry üretimi, taş duvarı kaplayacak büyüklükte dokunmaları nedeni ile iki, üç yıl kadar vakit almaktadır. Boyutuna göre tek bir usta dokumacı ya da bir ekip ile bütün olarak uygulanabildiği gibi bazen de çok büyük boyutlu tasarımlar, parçalar halinde dokunmuştur. Dokuyucuların yüksek yevmiyeli çalışması ve uygulamaların uzun zaman alması maliyetleri oldukça yükseltmiştir. Bu nedenle tapestryler, varlıklı kesimin sahip olabileceği, değerli nesnelere olmuştur.

Resimsel anlatımı sayesinde, dönemi yansıtan birçok konu tapestry dokumalarında işlenmiştir. “*Büyük tarihi kahramanlıklar, kırsal hayata dair sahneler, dinsel öğeler, sembolik anlatımlar kadar: ürettikleri ülkeye, şehre, aileye ya da döneme ait yansımalarla, duvar halıları uygarlığa ışık tutan en önemli kaynaklar arasındadır*” (Akboştancı, 2000, s. 40).

Resim 5. 1712–28 yıllarına ait tapestry dokuma. (Görsel kaynak: <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/41.190.254/>)

Resim 6. 1898 yılına ait tapestry dokuma. (Görsel kaynak: <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2008.8/>)

18. yüzyılın sonlarına doğru iç mekânların daha sıcak olması ve daha ekonomik olan duvar kâğıtlarının moda olması, tapestry dokumalarına talebin azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum üretimin de azalmasına neden olmuş Londra ve Brüksel atölyeleri kapatılmıştır (Özay, 2001, 23). 19. yüzyılda da tapestry dokumalarına talep azalmaya devam etmiştir. Endüstri devrimi ile makineleşmenin hızla artması, seri üretime geçişe neden olmuş, el emeğine bağlı oldukça zahmetli ve maliyetli olan tapestry dokumalarının üretimine gölge düşürmüştür.

19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde öncülüğünü William Morris'in yaptığı Art&Crafts hareketi ile tapestry dokumacılığı ivme kazanmıştır. Morris'in 1881 yılında kurduğu Merton Abbey Atölyesi'nde tapestry üretimi yapılması, başka atölyelerinde canlanmasına katkı sağlamıştır. (Arslan, 2017, s. 47). “*Morris, yeni bir stil ortaya çıkartmıştır: Örneklenmesi ve dokunması son derece zahmetli olan ihtişamlı, resimli ve gobleni anımsatan illuyonistik efektlerin yerine, Gotik tapestrylerinin sade paletine dönmeyi tercih eden bir stil oluşturmuştur*” (Özay, 2001, 24).

Resim 7. “The Forest”, Tapestry dokuma, 1887. Tasarımcılar: William Morris, Philip Speakman Webb, John Henry Dearle (Görsel kaynak: <https://collections.vam.ac.uk/item/O89213/the-forest-tapestry-morris-william/>)

Resim 8. ve Resim 9. "The Forest" – Tapestry dokuma,1887. Detay (Görsel kaynak: <https://collections.vam.ac.uk/item/O89213/the-forest-tapestry-morris-william/>)

1919 yılında Walter Gropius'un kurduğu, sanat ve zanaat okulunun kombinasyonu olan Bauhaus Okulu, tekstil sanatının yeni anlam kazanmasına öncülük etmiştir. Dokuma atölyesinde Anni Albers, Otti Berger, Gunta Stölz gibi sanatçılar, yapı ve malzeme unsurlarına vurgu yaparak etkili tapestry örnekleri dokumuşlardır. "Bauhaus dokuma atölyesinde üretilen ilk kumaşlar, ressam Paul Klee'nin etkisi altında dokunan "resimsel dokumalar" ya da tapestrylerdir. Ancak bu, çok uzun sürmemiştir ve Gropius'un mimari konseptinin etkisini göstermeye başlamasından öncedir. Çalışmalarda vurgu, fazlasıyla malzeme ve konstrüksiyon üzerine yapılmıştır. Renk, mimari ve makine sanatını yansıtacak şekilde nötrleştirilmiştir. Konu ilk önce soyut, sonra somut olmuştur. Bu ruhla, muazzam güzelliğin tapestryleri diğerleriyle birlikte, Anni Albers, Otti Berger ve Gunta Stölz tarafından üretilmiştir (Constantine and Larsen, 1972, s. 17).

Resim 10. Anni Albers, tapestry dokuma, 1950. (Görsel kaynak: <https://albersfoundation.org/art/anni-albers/weavings/#slide4>)

Resim 11. Otti Berger, tapestry dokuma, 1929. (Görsel kaynak: <https://pflummage.tumblr.com/post/182.280.706908/otti-berger-bauhaus-textiles>)

Resim 12. Gunta Stölz, tapestry dokuma, 1925. (Görsel kaynak: <https://www.guntastolzl.org/Works/Bauhaus-Dessau-1925-1931/Wall-Hangings/i-9tjffTR/A>)

1920'lerden itibaren tapestry sanatının yeniden canlanmasında büyük katkı sağlayan Jean Lurçat, Fransız hükümeti tarafından tapestry endüstrisinin başında getirilmiştir. Lurçat, tapestry dokumalarda kullanılan renk miktarında indirgemeler yapılmasını, ton geçişlerinden çok tarama çizgileri ile

daha iri ilmekler ve numaralandırılmış taslak kartonları kullanılmasını uygulamaya koymuştur. (Özay, 2001, 50).

Resim 13. "Australia" – Tapestry dokuma, Tasarım: Jean Lurçat, 1960-1961. (Görsel kaynak: <https://collection.maas.museum/object/83969#&gid=1&pid=1>)

20. yüzyıl tapestry sanatının gelişimine hız kazandıran önemli etkenlerden biri de Lozan Tapestry Bienali'dir. Birincisi 1962 yılında İsviçre'nin Lozan şehrinde düzenlenen Lozan Bienal'inin ilk başkanlık görevini, Lurçat yürütmüştür.

Tasarımcılar geleneksel üretim biçimlerini kullanırken yeni yorumlar getirerek klasik tapestry uygulamalarından kopan, güncel sanat içinde konumlanan eserler oluşturmuşlardır. Günümüz örneklerine bakıldığında, geleneksel anlatım biçiminin kullanımı dışında, sanatçıların kendine özgü geliştirdikleri uygulamalarıyla tapestrylerin güncel sanat içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Türkiye'de Tapestry Sanatının Gelişim Süreci

Geleneksel dokuma ürünleri, temel dokuma yöntemleri kullanılarak yüzyıllardır üretilmektedir. Fonksiyonel amaçla üretilmeye başlanan dokumalar, estetik ve güzeli arama güdüsüyle, renk, motif ve desen konusunda zenginleşerek üretildiği toplumun kültürel kimliğini yansıtan değerler olmuşlardır. Tapestry ve kilim dokumaları, ortak teknik, malzeme ve anlatım diline sahiptirler.

Türkiye'de kilim tekniği uygulamalarının tarihsel geçmişine bakıldığında, Çatalhöyük kazılarında bulunan neolitik döneme ait alanların duvar resimleri ile karşılaşılmakta ve tekniğin kullanımının en eski kanıtı olarak belirtilmektedir (Akbostancı, 2000, s. 40). "Bilinen kilim dokumaları da "tapestry"nin basit birer örneğidir. Bu dokumalarda çeşitli doku oyunları da yapılabilir; düğüm, ilme, atlama, hav v.b. örnekleri bilinen şeylerdir" (Sürür, 1982, s. 19).

Süreç içinde zanaat odaklı yaklaşımın dışına çıkmış, üretim biçimleri ve malzemenin sağladığı plastik olanaklarla, sanat alanında bir ifade biçimine dönüşmüştür. Tekstil sanatı ve tapestrylerin güncel uygulamalarına bakıldığında, Avrupa'da 1920'li yıllarda başlayan değişimin bir uzantısı olarak geleneksel üretim biçimi ve bunun dışında sanatçıların kendilerine özgü geliştirdikleri uygulama yöntemleri ile anlatımlarını kuvvetlendirecek çeşitli malzemelerin kullanımıyla karşılaşmaktadır. Teknik ve malzeme çeşitliliğinin artması, çağdaş sanat ortamında disiplinler arası sınırların

belirsizleşmesi, etkileşimli olarak gelişen tekstil sanatı ve tapestry sanatının yakın ilişkisini daha da derinleştirmiş, çeşitli söylemlerin doğmasına ortam oluşturmuştur. “Tekstil sanatı ve Lif sanatı temelde farklı özelliklere sahip olsa da günümüzde disiplinler ötesi bir yaklaşımla Tapestry Sanatı, Duvar Halısı, Lif Sanatı (Fiber Art), Sanatsal Tekstiller, Serbest Tekstiller ve Tekstil Sanatı kavramlarının iç içe geçtiği görülmektedir” (Gür Üstüner, 2018, s.1039).

Türkiye’de tapestry sanatının geçmişine bakıldığında, üniversitelerin Resim, Tekstil ve Geleneksel Türk Sanatları bölümlerinde görev yapan sanatçı akademisyenlerin katkıları ile oluşum gösterdiği görülmektedir. Türkiye’nin öncü sanat eğitim kurumları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ile Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’dir.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi adı ile İstanbul’da kurulmuş, 1928 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, 1969’da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1982 yılında da günümüzdeki adını almıştır. 1977 yılında, kurumun Resim Bölümünde Halı-Resim atölyesinin açılması, Türkiye’de tapestry sanatının gelişmesinde öncü olmuştur. 1938’de Kumaş Desenleri Atölyesinin açılması ile kurumda Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü’nün temelleri atılmıştır. Uygulamalı atölye derslerinin yapıldığı bölümde, 1978 yılında Tekstil Sanatları Atölyesi bünyesinde Dokuma Atölyesi açılmıştır. Türkiye’de tapestry sanatının gelişimine katkı sağlayan diğer bir kurumda, İstanbul’da 1952’de Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’dur. Kurum, 1962 yılında dört yıllık lisans eğitimine geçmiş, 1982 yılında da Marmara Üniversitesi bünyesine dâhil edilerek Güzel Sanatlar Fakültesi adıyla eğitime devam etmiştir. Bauhaus ekolüyle kurulan okulda, resim ve tekstil bölümleri, kuruluşundan itibaren varlığını sürdürmektedir. Resim Bölümünde, 1973 – 2004 yılları arasında Sema Arçıl tarafından Halı Resim dersi verilmiştir. Kurumda Resim ve Tekstil Bölümlerinde yapılan çalışmalar, Türkiye’de tapestry sanatının gelişimine ortam oluşturmuştur. Türkiye’nin sanat eğitimi veren diğer önemli bir kurumu da İzmir’de Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde 1977’de açılan Tekstil Tasarımı Bölümüdür. Bölüm 1981 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi’ne bağlanarak eğitim çalışmalarına devam etmiştir (Gür Üstüner, 2018, s. 1040-1041).

Resim 14. “Çağdaş Müzik ve Üç Antik Anadolu Kralı”, Tapestry dokuma, Özdemir Altan. Yorum ve Uygulama: Zeki Alpan, Ömer Karaçam, Zekai Ormancı, , 1972. (Görsel kaynak: İstanbul TRT Radyoevi, Daimi Koleksiyonu, Fotoğraf: Özlem Erzurumlu Jorayev (31.08.2018))

Resim 15. “Tepegözün Dansı”, Özdemir Altan. Yorum ve Uygulama: Zeki Alpan, Ömer Karaçam, Zekai Ormancı, 1973. (Görsel kaynak: İstanbul TRT Radyoevi, Daimi Koleksiyonu, Fotoğraf: Özlem Erzurumlu Jorayev (31.08.2018))

Türkiye’de tapestry sanatının filizlenmesinde kuşkusuz en büyük adım, üniversitelerin ilgili bölümlerinde görev yapan akademisyenlerin ortaya koydukları çalışmalarla atılmıştır. Akademik ortamda atılan adımlarla temelleri inşa edilmiş olsa da, Türkiye’de tapestry sanatı ile ilgili çalışmaların, 1970’li yıllarda başladığı görülmektedir. Tapestry sanatının günümüzdeki konumunu almasında Özdemir Altan’ın büyük katkısı olmuştur. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu 1969 yılında bir yarışma düzenlemiştir. Bu yarışmaya başvuran Özdemir Altan, kolaj tekniği kullanarak tasarımlarını canlandırmıştır. Yarışmayı kazanan Altan’ın “Çağdaş Müzik ve Üç Antik Anadolu Kralı” ve “Tepegöz’ün Dansı” adlı çalışmaları, Zeki Alpan, Ömer Karaçam ve Zekai Ormancı tarafından gerçekleştirilerek tapestry dokumaları yapılmıştır. Daimi koleksiyonda olan iki eser de günümüzde İstanbul Radyoevinde sergilenmeye devam etmektedir. Bu eserler, Türk tapestry sanatının ilkleri olması bakımından önemli örneklerdir (Özay, 2001, s. 69).

Resim 16. “Narlar I”, Ayla Salman, 1975. (Görsel kaynak: Özay, 2001, s. 152)

Türk tapestry sanatının gelişmesine katkı sağlayan diğer bir sanatçı da, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü emekli öğretim elemanlarından Ayla Salman Görüney’dir. Salman 1975’te İstanbul Sheraton Otel’inin düzenlediği pano yarışmasına katılmıştır. Yarışmada başarı kazanan Salman’ın tapestry eseri, otel lobisi duvarının dekorasyonunda kullanılmıştır.

Tapestry sanatının gelişimine katkı sağlayan önemli bir konu da, Neşet Günay'ın bölüm başkanı olarak görev yaptığı yıllarda, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisinde resim uygulama atölyesine ek olarak, dokuma atölyelerinin kurulmasıdır. Dönemin öğretim elemanı Zekai Ormancı'nın başına getirildiği atölyede, Mehmet Siyahkalem'e ait tasarımın klasik tapestry tekniği ile yapılan uygulaması, Türk tapestry sanatının önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Özay, 2001, s. 70).

Devam eden yıllarda akademisyen sanatçıların önderliğinde tapestry sanatı ile ilgili birçok etkinlik gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu etkinlikler, sanat ve tasarım alanında akademilerde düzenlenen sempozyumlar, Türkiye'de tapestry sanatının gelişimine şekil veren oluşumlardır.

Resim 17. Mehmet Siyahkalem'den uyarlama, 1970. Yorum ve Uygulama: Zekai Ormancı ve Öğrencileri. (Görsel kaynak: Özay, 2001, 150.)

11 Nisan – 24 Mayıs 2019 tarihleri arasında, Anna Laudel Sanat Galerisinde "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergisi düzenlenmiştir. Sergi, Türk tapestry sanatının gelişimine katkı sağlayan duayen sanatçıların eserleri ile günümüz sanatçılarının eserlerini buluşturan, önemli bir etkinlik olmuştur. Sergide Gülçin Aksoy, Özdemir Altan, Mustafa Aslıer, Belkıs Balpınar, Ramazan Can, Devrim Erbil, Renk Erbil Martin, Fırat Neziroğlu, Zekai Ormancı, Suhandan Özay Demirkan, Ayla Salman Görüney, M. Latif Taraşlı, Tulga Tollu, Hanefi Yeter ve Jale Yılmazbaşar'ın eserleri izleyiciye sunulmuştur.

Yıl içerisinde gerçekleştirilen güncel bir sergi olması, Türkiye'de tapestry sanatının başlamasına önderlik eden sanatçıların eserleri ile güncel tapestry örneklerinin bir arada sunulması nedeni ile bu etkinliğin, Türk tapestry sanatının gelişim sürecine ışık tuttuğu söylenebilir. Türkiye'de Tapestry Sanatının gelişimi irdelenirken, konunun içeriğine uygun örnekler barındırması nedeni ile sergi kapsamında bulunan eserlerden seçkilere yer verilmiştir.

Türkiye'de tapestry sanatının öncü sanatçılarından olan Özdemir Altan (D. 1931), İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünden 1956 yılında mezun olmuştur. Sanatçının, Resim 18'de görünen tapestry eserinde, renk geçişleri ile ışık – derinlik kurgusunu ön plana çıkarttığı

söylenebilir. Mustafa Aslıer (D. 1925 – Ö. 2015), Gazi Eğitim Fakültesi Sanat Bölümü mezuniyetinden sonra Almanya'da Grafik Bölümünde yüksek lisans eğitimi almıştır. Sanatçının Resim 19'da bulunan "Zeybek" adlı figüratif eseri, kilim tekniği kullanılarak uygulanmıştır.

Resim 18. "İsimsiz", Eser: Özdemir Altan, 1973. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

Resim 19. "Zeybek", Eser: Mustafa Aslıer, 2008-2013. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

Resim 20. "İstanbul", Eser: Devrim Erbil, 2019. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

Devrim Erbil (D. 1937), İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünden mezun olmuştur. Halı eserleri ile tapestry sanatının duayenlerinden olan sanatçının, Resim 20'de görünen "İstanbul" isimli çalışmasında, şehir silüeti ve kuş sürüsünü işlediği görülmektedir. Belkıs Balpınar (D. 1941) İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünden

mezun olmuştur. Sonrasında Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin Halı Bölümünde küratör, İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi'nde kurucu müdür olarak görev yapmıştır. Türkiye'de tapestry sanatının öncülerinden olan sanatçı, "Parmak İzi" adlı çalışmasında çözümlü ipliklerini yer yer dokumadan bırakarak, kilim tekniğinde etkili olmayan çözümlü ipliklerini de görsel ifade aracı olarak kullanmıştır.

Resim 21. "Parmak İzi", Eser: Belkıs Balpınar, 2015. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

Türkiye'de ilk tapestry örneklerinin tasarımcısı ve dokuyucularından olan Ayla Salman Görüney (D. 1943), İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Tekstil Bölümü mezunudur. Mezuniyetinden sonra Hollanda Hükümeti bursu ile Amsterdam Gerrit Rietveld Akademisinde dokuma alanında lisansüstü eğitim almıştır. Stilize ettiği nar motifleri ile gerçekleştirdiği dokumalarla öne çıkan Salman, "Barış Çiçeği I" adlı eserini iliksiz kilim dokuma tekniği ile uygulamıştır.

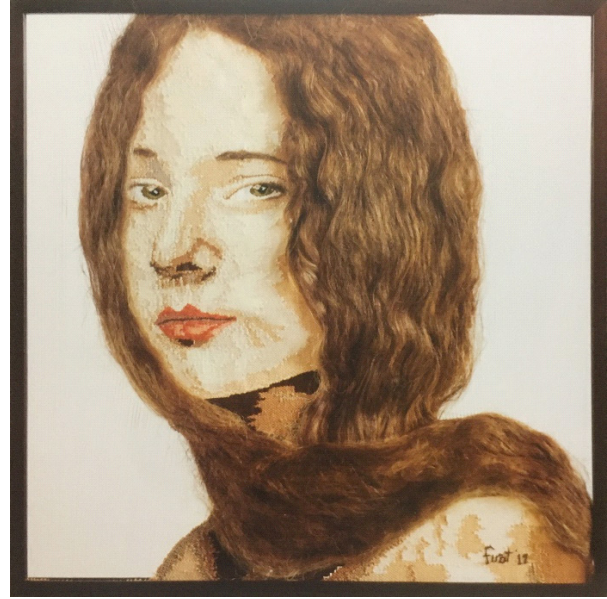

Resim 22. "Barış Çiçeği I", Eser: Ayla Salman Görüney, 1988. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

Resim 23. "Füzyon", Eser: Suhandan Özyay Demirkan, 2018. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

Yaptığı akademik yayınlarla Türkiye'de tapestry dokumacılığının literatürüne büyük katkı sağlayan Suhandan Özyay Demirkan, Viyana Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi Dekoratif Yapıtlar ve Tekstil Bölümünde lisans ve lisansüstü eğitimi almıştır. Eserlerinde yaygın olarak ilikili kilim tekniğini uygulayan sanatçının "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" adlı eseri, iki parça dokunduktan sonra birleştirilerek oluşturulmuştur. Dokuma işleminde renk geçişi olmamasına rağmen tasarım planına göre ilik bırakarak sanatçı, iliklerden geçirdiği renkli kordonları görsel anlatımına dâhil etmiştir.

Fırat Neziroğlu (D. 1981), Dokuz Eylül Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümünde lisans ve lisansüstü eğitimi almıştır. Türkiye'nin genç sanatçılarından olan Neziroğlu, yaptığı çalışmalarla yurt dışında da ismini duyurmuş, ulusal ve uluslararası birçok etkinliğe katılmıştır. Tapestry dokumada misina malzemesi kullanımında öncü isim olan Neziroğlu, malzemenin etkisi ile eserlerinde genellikle boş alan yaratmaktadır. Dokuduğu figüratif tapestrylerde kilim tekniğini kullanmaktadır. Sanatçı "Renaissance Girl" adlı eserde, portre dokumasını tamamladıktan sonra, figürün saç kısımlarında yün elyafını iğneleme yöntemi ile keçeleştirip görsel anlatımını zenginleştirmiştir.

Resim 24. "Renaissance Girl", Eser: Fırat Neziroğlu, 2012. (Görsel kaynak: "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler" sergi kataloğu, 2019)

"Çağdaş tapestry sanat yorumcuları çağın elverdiği imkânları kullanarak tapestry'e yeni boyutlar kazandırmaktadır" (Özyay, 1995, s. 35 Sanatın bütün dallarında görülen biçim ve malzeme değişimleri tapestry sanatında da görülmekte, üretim yöntemlerinde ve kullanılan malzeme çeşitliliğinde artış dikkat çekmektedir. Günümüzde tapestry eserlerinin güncel sanat içerisinde konumlandığı görülmektedir.

Sonuç

Köklü bir geçmişe sahip olan tapestry dokumalarında, 14. yüzyılın ortalarına gelindiğinde hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Büyük boyutlarda dokumaları nedeni ile uygulamaları oldukça vakit almaktadır. Üretimleri oldukça maliyetli olan duvar resimleri, varlıklı kesimin sahip olabileceği, değerli nesnelere sahiptir. Tapestrylerin resimsel anlatımları olması ve tasarımlarda işlenen konuların uygulandığı dönemi yansıtmaları nedeni ile tarihi belge niteliğindedir.

18. yüzyılın sonlarında doğru çeşitli nedenlerle tapestry dokumalara talep azalmaya başlamıştır. Endüstri devrimi ile seri üretime geçilmesi, el emeğine bağlı olan tapestry dokumalarına talebi daha da düşürmüştür. El emeğine bağlı uygulamaların azalmasından rahatsız olan Art&Crafts hareketinin de öncüsü William Morris, 1881 yılında Merton Abbey Atölyesi'ni kurmuş, atölyede yapılan uygulamalar başka atölyelerin canlanmasını sağlamıştır. 1919 yılında Bauhaus Okulunun kurulması ile dokuma atölyesinde tapestry uygulamaları gerçekleştirilmiştir. 1962 yılında düzenlenen Lozan Tapestry Bienali ile tapestry sanatı ivme kazanmıştır.

Tapestry sanatının Türkiye'deki durumuna bakıldığında, üniversitelerin ilgili bölümlerinde görev yapan akademisyenlerin katkıları ile gelişim gösterdiği görülmektedir. Türkiye coğrafyası dokumacılıkta köklü bir geçmişe sahip olsa da tapestry sanatıyla ilgili çalışmalar 1970'li yıllarda başlamıştır. Klasik tapestrylerde kullanılan kilim tekniğinin uygulanması dışında, sanatçıların kendilerine özgü geliştirdikleri özgün tekniklerle sanatsal ifadeler zenginleştirmiştir. Ayrıca duvara asılan eserler haricinde, plastik anlatımı kuvvetli üç boyutlu sanat nesnelere dikkat çekmektedir. Sonuç olarak tapestrylerin, uygulama biçimi ve kullanılan malzeme çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda klasik örneklerden koptuğu ve tekstil sanatı ve lif sanatı ile iç içe geçtiği, güncel sanat içinde konumlandığı görülmektedir.

*Öğr. Gör. Özlem ERZURUMLU JORAYEV

E-posta: ozlem.erzurumlu@marmara.edu.tr / ozlemerzurumlu@gmail.com
Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Bölümü
Küçükçamlıca, 34718, Acıbadem, Kadıköy/İstanbul

Kaynaklar

- Acar, S. (2013), " 'Tapestry' Geleneğinden Lif Sanatına Geçiş Sürecinde Jagoda Buic ve Sanatsal Çalışmaları". Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi. Sayı: 9. S. 51-59.
- Arıgil, S. (1999), "Geçmişten Günümüze Dokuma Resim Sanatına Bakış". Ev Tekstili Dergisi. Sayı: 22. S. 66-67.
- Arslan, S. (2017), "Resmin Dokunması". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 24. S. 45-57.
- Akbostancı, İ. (1999), "Tapestry (Duvar halısı)". Ev Tekstili Dergisi. Sayı: 23. S. 42-45.
- Akbostancı, İ. (2000), "Yapıldıkları Dönemin Uygurlık Yansıması; Duvar Halıları". Tombak Antika Kültürü Koleksiyon ve Sanat Dergisi. Sayı: 31. S. 40-45.
- Constantine, M. and Larsen, J. L. (1972), "Beyond Craft: The Art Fabric", New York, London: Van Nostrand Reinhold.
- Gür Üstüner, S. (2018), "Türkiye'de Tekstil Sanatının Bugünü". Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu. S. 1037-1066.
- Özay, S. (2001), "Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı". Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özay, S. (1995), " 'Gelenekten Geçişler' Dokumanın Bugünü: Lif Sanatı". Milliyet Sanat Dergisi. Sayı: 358. S. 34-35.
- Özay, S. (1997), "Halk Dokumacılığından Dokuma Sanatına". 5. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. S. 309-314.
- Sergi Kataloğu (2019), "Tapestry Dokunmuş Hikâyeler", Anna Laudel Sanat Galerisi.
- Sürür, A. (1982), "Goblen Halıcılığı". Türkiyemiz Dergisi. Sayı: 36. S. 14-19.
- <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/37.80.3/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)
- <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2006.36/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)
- <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/41.190.254/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)
- <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2008.8/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)
- <https://collections.vam.ac.uk/item/O89213/the-forest-tapestry-morris-william/> (Erişim Tarihi: 09.10.2019)
- <https://albersfoundation.org/art/anni-albers/weavings/#slide4> (Erişim Tarihi: 20.09.2019)
- <https://pflummage.tumblr.com/post/182.280.706908/otti-berger-bauhaus-textiles> Erişim Tarihi: 20.09.2019)
- <https://www.guntastolz.org/Works/Bauhaus-Dessau-1925-1931/Wall-Hangings/i-9jffTR/A> Erişim Tarihi: 20.09.2019)
- <https://collection.maas.museum/object/83969#&gid=1&pid=1> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)